

УДК 334.7-022.51:(330.554-043.2+338.27)(477)

М. А. Коваленко,

аспірантка кафедри статистики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

E-mail: kovalenko_m.a@ukr.net

Прогнозування впливу розвитку малого бізнесу на ВВП України

У статті висвітлені проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. Проаналізовано частку малого бізнесу у ВВП країни. Спрогнозовано внесок малого бізнесу до валового продукту країни. Показано, що найбільш точною розрахунковою моделлю є поліноміальна. Оцінено можливості розвитку малого бізнесу в Україні та внесено пропозиції на його підтримку.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, частка малого бізнесу у ВВП, структура ВВП за категоріями доходу, первинні доходи, прогнозування.

Малий бізнес (далі – МБ) є невід’ємною складовою ринкового господарства, що надає йому гнучкості, мобілізує фінансові й виробничі ресурси, вирішує проблему зайнятості населення, а також формує економічно самостійний і стабільний середній клас. Тому багатостороння підтримка розвитку МБ у контексті побудови соціально орієнтованої економіки має стати головним вектором реформ в Україні, що слугуватиме фактором підвищення рівня життя населення та сприятиме процесам інтеграції національної економіки у світове глобальне господарство [1]. Малий бізнес повинен стати хребтом національної економіки, при цьому Україна має значні можливості для розвитку сектору малого підприємництва, перетворення його у високоефективний і експортоспроможний.

Окреслена тематика є актуальною, цими проблемами займалися багато науковців, серед яких О. Барановський, З. Варналій, Д. Васильєва, Л. Воротіна, В. Гєєць, Я. Жаліло, Д. Ляпін, К. Ляпіна, М. Слатвінська В. Турчак, Н. Юріна та ін. Праці зазначених авторів допомагають глибше зрозуміти суть проблем та чітко показують, що відсутність нагальних і дієвих заходів щодо їх вирішення на сучасному етапі трансформації економіки матиме загрозливі наслідки.

Мета статті – проаналізувати вплив на ВВП України розвитку малого бізнесу для оцінки характеристик економічного розвитку останнього.

У ринковій системі господарювання МБ відіграє роль ринкоутворюючого фактора, є невід’ємною частиною і необхідним елементом, без якого економіка та суспільство не можуть повноцінно існувати та розвиватися. Суб’єкти малого бізнесу є повноправними структурними складовими економіки, вони створюють нові робочі місця, ефективно використовують ресурси, долають диспропорції на сегментах ринку, розвивають конкуренцію, активізують інноваційну діяльність, сприяють економічному зростанню економіки країни.

У країнах з розвинутою ринковою економікою

малий бізнес створює понад 50% ВВП, частка зайнятих у цьому секторі складає близько 40% від кількості зайнятих в економіці в цілому [2]. Для порівняння, в Україні у 2014 році обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) складав 27,6%, а кількість зайнятих в економіці – 23,1% (за даними [3]).

За даними Державної фіскальної служби України, малий та середній бізнес (далі – МСБ) в Україні з 2008 року стабільно забезпечує сплату понад 60% податків і зборів та надходження більше 70% податку на додану вартість. МСБ в Україні забезпечують робочими місцями понад 80% працюючих у секторі бізнесу (крім фінансового сектору) та близько 70% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг). За даними Державної служби статистики України, МСБ складають майже 99,8% від загальної чисельності суб’єктів господарювання. За даними Державної реєстраційної служби на 01.07.2014 року, на 1000 населення кількість суб’єктів господарювання, які не припинили діяльність, становила 9,0 юридичних осіб та 66,7 фізичної особи – підприємця. Сумарно це дорівнює 75,7 суб’єкта господарювання на 1000 населення. При цьому, за даними [4], у 2012 році цей показник дорівнював 35,1 суб’єкта господарювання на 1000 населення (зазначимо, що майже двократна різниця між цими величинами визначається, насамперед, особливостями методології їх визначення). Для порівняння, середній європейський показник, за даними Євростату за 2012 рік, складає 44,2 суб’єктів на 1000 населення [5, с. 6].

Малий бізнес має свої переваги, водночас він (порівняно з великим підприємництвом) більш схильний до впливу різних зовнішніх чинників, які стримують його розвиток. Отже, суб’єкти малого підприємництва потребують всебічної підтримки на державному рівні (насамперед у законодавчій сфері), а також на макрорівні, що пов’язано з оптимізацією управлінських рішень. Соціально-економічні аспекти малого бізнесу можуть бути комплексно проаналізовані з використанням економіко-математичних методів і моделей. Для аналізу взаємодії факторів розвитку малого під-

приємництва будують математичну модель, яка уможливує оцінку сучасного стану, планування подальшої діяльності суб'єктів малого бізнесу та керування нею.

Широкомасштабна модернізація економіки України та її динамічне зростання можливі за умов створення сприятливого підприємницького клімату [6, с. 71]. Швидкий розвиток малого бізнесу за рахунок збільшення кількості його суб'єктів та обсягів реалізованої продукції може прискорити курс на європейську інтеграцію України та перетворити її на європейську державу.

Влада повинна знайти оптимальний баланс у взаємовідносинах з малим підприємництвом, а саме, поступово відмовитися від практики надмірного втручання у справи МБ, що дозволить чітко окреслити сферу і ступінь державного регулювання, підвищити його ефективність і прозорість. Жоден з господарюючих суб'єктів на усій території країни не повинен підлягати дискримінації, а доступ до державних ресурсів має бути забезпеченим винятково на конкурентних засадах [6, с. 71–72].

Відчутне поліпшення підприємницького клімату не тільки сприятиме скороченню безробіття, але й створить передумови до підвищення частки малого бізнесу у ВВП країни. До завдань, які мають бути реалізовані в рамках такого поліпшення, належать:

- створення відповідної нормативно-правової бази;
- формування організаційного забезпечення малого підприємництва;
- збільшення абсолютної кількості суб'єктів

малого підприємництва та видів їх економічної діяльності;

- зменшення рівня безробіття;
- динамічне підвищення державних соціальних стандартів, рівня та якості життя населення;
- зростання продуктивності праці;
- формування в Україні економічних та організаційних засад інформаційного суспільства;
- зростання обсягів реалізованої продукції та купівельної спроможності населення;
- збільшення темпів зростання ВВП країни;
- зростання конкурентоспроможності економіки;
- інтеграція України у світову господарську систему і насамперед – в економічні структури ЄС.

Показник ВВП, який наразі є однією з ключових характеристик країни при визначенні її місця в міжнародних рейтингах, окреслює можливості економіки щодо забезпечення добробуту суспільства в трьох аспектах: 1) ефективність розподілу виробництва на продукти проміжного та кінцевого призначення; 2) структура кінцевого попиту (споживання, нагромадження, зовнішньоторговельне сальдо); 3) первинні доходи. ВВП є також основою вимірювання структури виробництва, міжнародних порівнянь якості життя, оцінки дефіциту бюджету, державного боргу, грошової емісії та ін.

Розподільчий метод (за категоріями доходу) дозволяє визначити структуру ВВП з позиції первинних доходів за такими складовими: оплата праці найманих працівників, чисті податки на виробництво та імпорт, валовий прибуток, змішаний дохід (табл. 1, за даними [3, с. 16; 4]).

Таблиця 1

ВВП за категоріями доходу за 2010–2015 рр.

(%)

Роки	Оплата праці найманих працівників	Податки на виробництво та імпорт	Субсидії на виробництво	Валовий прибуток, змішаний дохід
2010	48,0	13,5	–1,7	40,2
2011	47,0	15,3	–1,4	39,1
2012	50,2	15,7	–2,8	36,9
2013	49,9	14,3	–1,7	37,6
2014	46,3	14,7	–1,8	40,8
2015*	39,3	16,4	...	44,3

* за неуточненими даними Державної служби статистики України

Оплата праці найманих працівників (оплата праці) – це винагорода в грошовій та натуральній формі (оцінена в грошовому вираженні), яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за роботу, виконану у звітному періоді резидентним підприємством, незалежно від резидентності цих працівників. Оплата праці складається з трьох компонентів:

- 1) заробітна плата (нарахована роботодавцями всіх інституційних секторів економіки);
- 2) фактичні внески роботодавців на соціальне страхування;
- 3) умовно обчислені внески роботодавців на соціальне страхування.

До складу заробітної плати не входять: відшкодування працівникам витрат виробничого ха-

рактеру; допомоги по соціальному страхуванню; матеріальна допомога й інші трансфертні виплати [3, с. 173].

Податки на виробництво та імпорту. У цій групі податків ураховують усі податки та мита, які стосуються виробничої діяльності. Вони розподіляються на дві групи: 1) податки на продукти; 2) інші податки, пов'язані з виробництвом.

Субсидії на виробництво та імпорту також поділяються на дві групи: 1) субсидії на продукти; 2) інші субсидії, пов'язані з виробництвом.

Валовий прибуток та валові змішані доходи являють собою частину валової доданої вартості, яка залишається у виробників після вирахування витрат, пов'язаних з оплатою праці найманих працівників і сплатою податків на виробництво та імпорту.

Сьогодні економіка розвинених країн базується

на малому та середньому бізнесі. Зокрема, їх сумарна частка у ВВП багатьох європейських країн перевищує 50% (Італія – 70%, Німеччина – 60%, Франція – 52%), у сусідній Польщі вона становить 47%, а в колишніх союзних республіках – Росії та Білорусі – дорівнює 22% та 23% відповідно. Водночас в Україні за різними оцінками зазначена частка коливається в інтервалі 11–15%. Так, за словами Президента України, частка ВВП, що припадає на малий бізнес, становить близько 11% [7]. Через це за внеском малого підприємництва у ВВП Україна посідає останні місця в Європейському рейтингу із середнім значенням близько 13% (за даними Євростату) [8; 9].

Автором розраховано внесок малого підприємництва у ВВП країни з використанням значення частки 13% (табл. 2, за даними [3; 4; 10]).

Таблиця 2

Частка малого бізнесу у ВВП України за 2010–2015 рр.

Роки	ВВП, млн грн	Індекси-дефлятори, %	ВВП у цінах 2015 року, млн грн	ВВП, створений у секторі МБ
2010	1079346	113,7	1169858	152081,6
2011	1299991	114,2	1330129	172916,7
2012	1404669	107,8	1519007	197470,9
2013	1465198	104,3	1637490	212873,6
2014	1586915	115,9	1707902	222027,2
2015*	1979458	...	1979458	257329,5

* за неуточненими даними Державної служби статистики України

Визначимо структуру ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, з погляду первинних доходів за вказаними вище складовими (табл. 3).

Таблиця 3

Структура ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, за категоріями доходу за 2010–2015 рр.

(млн грн)

Роки	Оплата праці найманих працівників	Податки на виробництво та імпорту	Субсидії на виробництво	Валовий прибуток, змішаний дохід
2010	72999,2	20531,0	–2585,4	61136,8
2011	81270,9	26456,3	–2420,8	67610,4
2012	99130,4	31002,9	–5529,2	72866,8
2013	106223,9	30440,9	–3618,9	80040,5
2014	102798,6	32638,0	–3996,5	90587,1
2015	101227,6	42155,6	...	113946,6

Оплата праці найманих працівників у секторі малого бізнесу за 2010–2015 роки має тенденцію до збільшення, таку саму тенденцію мають значення решти складових: податки на виробництво та імпорту і валовий прибуток, змішаний дохід.

Спрогнозуємо обсяг ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, на дворічний термін (2016 і 2017 роки). У розрахунках будемо використовувати не-

змінне значення частки (13%) та величини ВВП України, представленого рядом динаміки за даними [4]. Зазначимо також, що офіційні дані за 2015 рік наразі ще не є остаточними.

У роботі для вибору апроксимаційної моделі було виконано численні розрахунки з використанням програмного продукту MS Excel. Визначено, що найточнішим методом прогнозування обсягів

ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, є підхід із застосуванням поліноміальної лінії тренда, коли лінія регресії представлена квадратичною функ-

цією. Цей підхід враховує попередню тенденцію зміни показника і показує найкращі характеристики точності розрахункової моделі (рис. 1).

Рис. 1. Моделювання та прогнозування обсягів ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, на 2016–2017 рр.

Обсяг ВВП, створеного у секторі малого бізнесу, демонструє тенденцію до збільшення. Однак для докорінної зміни ситуації у бік покращання необхідно збільшувати частку малого підприємництва у ВВП.

Отже, малий бізнес – це сектор економіки, який не вимагає великих стартових інвестицій і гарантує високу швидкість обороту ресурсів. Малі підприємства здатні економічно й у найкоротший термін вирішувати проблеми перебудови економіки, насичення ринку споживчих товарів в умовах дестабілізації економіки та обмеженості фінансових ресурсів. Малий та середній бізнес допомагає державі вирішувати економічні (створення конкурентного середовища, функціонування приватного капіталу, привабливість для іноземних інвестицій) та соціальні (створення додаткових робочих місць, вирішення проблем бідності) проблеми [11]. Водночас в Україні мале підприємництво знаходиться лише на етапі становлення (про що свідчить практично незмінна вже тривалий час частки

у 13% ВВП), а відтак, воно потребує значної підтримки.

В умовах макроекономічної нестабільності та впливу значної кількості негативних факторів, які притаманні сьогоденню, необхідно розробляти такі напрями підтримки малого бізнесу: систематизація й удосконалення законодавчої бази; створення сприятливих умов для найму працівників та їх офіційного працевлаштування; податкові канікули (строком 2–3 роки) або зниження деяких податків і зборів для детінізації малого бізнесу; удосконалення національної програми сприяння розвитку малого бізнесу, реалізація заходів, проголошених у чинних нормативно-правових документах; сприяння розвитку партнерських відносин між малими та великими підприємницькими структурами; збільшення обсягів пільгового кредитування суб'єктів малого бізнесу.

Як напрям подальших досліджень зазначимо виявлення й оцінку факторів, що впливають на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

- Мелень О. В. Мале підприємництво в Україні: проблеми та можливість ефективного функціонування / О. В. Мелень, О. В. Абрамова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16, Ч. 2. – С. 61–63.
- Ковшин О. П. Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу та шляхи підвищення їх прибутковості [Електронний ресурс] / О. П. Ковшин, Т. О. Колісна. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028>

3. Національні рахунки України за 2014 рік : [стат. зб.] / за ред. І. М. Нікітіної. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 179 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua – Назва з титул. екрана.
5. Ляпін Д. В. Тест малого підприємництва (М-тест) : [посібник, презентація та довідкова інформація] / Д. В. Ляпін. – К. : USAID Україна, 2016. – 64 с.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) “Шляхом Європейської інтеграції” / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, С. Г. Бабенко та ін. ; Нац. інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
7. Порошенко П. О. Завдяки малому та середньому бізнесу змінюється економіка України. [Електронний ресурс] // BBC Україна. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/09/150906_az_poroshenko_interpreters
8. Турчак В. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Турчак. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2013/1/9.pdf>
9. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / Д. В. Ляпін, В. І. Дубровський, О. М. Піщуліна, О. П. Продан. – К. : Інститут власності і свободи, 2012. – 124 с.
10. Парфенцева Н. О. Зімкнення рядів динаміки ВВП для статистичного аналізу національної економіки / Н. О. Парфенцева, В. В. Попова // Статистика України. – 2008. – № 4. – С. 47–53.
11. Мягких І. М. Проблеми розвитку бізнесу на малих підприємствах в Україні / І. М. Мягких // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – № 28. – С. 185–189.

References

1. Melen, O. V., & Abramova, O. V. (2016). Male pidpriemnytstvo v Ukraini: problemy ta mozhlyvist efektyvnoho funktsionuvannya [Small business in Ukraine: problems and the possibility of effective functioning]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economics*, 16, 2, 61–63 [in Ukrainian].
2. Kovshyn, O. P., & Kolisna, T. O. Analiz diialnosti pidpriemstv maloho biznesu ta shliakhy pidvyshchennia yikh prybutkovosti [Analysis of small business enterprises and ways to improve their profitability]. *www.economy.nayka.com.ua*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028> [in Ukrainian].
3. Natsionalni rakhunky Ukrainy za 2014 rik. Statystychnyi zbirnyk [National Accounts of Ukraine 2014. Statistical Yearbook]. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
4. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The official website of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
5. Liapin, D. V. (2016). *Test maloho pidpriemnytstva (M-test) [Test of small business (M-test)]*. Kyiv: USAID Ukraina [in Ukrainian].
6. Halchynskiy, A. S., Heiets, V. M., Babenko S. H., Bazyliuk, Ya. B., Burkynskiy, B. V., Varnalii, Z. S., et al. (2004). *Stratehiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy (2004–2015 roky) “Shliakhom Yevropeiskoi intehtatsii” [Strategy of economic and social development of Ukraine (2004–2015) “By Way of European integration”]*. Kyiv: IVTs Derzhkomstatu Ukrainy [in Ukrainian].
7. Poroshenko, P. O. (2015). Zavdiaky malomu ta serednomu biznesu zminiuietsia ekonomika Ukrainy [Due to small and medium business the economy of Ukraine is changing] *www.bbc.com*. Retrieved from http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/09/150906_az_poroshenko_interpreters [in Ukrainian].
8. Turchak, V. V. Suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukraini [Current state, problems and prospects of small business development in Ukraine]. *molodyvcheny.in.ua*. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2013/1/9.pdf> [in Ukrainian].
9. Liapin, D. V., Dubrovskiy, V. I., Pishchulina, O. M., & Prodan, O. P. (2012). *Zelena knyha maloho biznesu Ukrainy – 2012 [Green Book of small business Ukraine – 2012]*. Kyiv: Instytut vlasnosti i svobody [in Ukrainian].
10. Parfentseva, N. O., & Popova, V. V. (2008). Zimknennia riadiv dynamiky VVP dla statystychnoho analizu natsionalnoi ekonomiky [Closing of GDP time series for statistical analysis of the national economy]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 4, 47–53 [in Ukrainian].
11. Miahkykh, I. M. (2009). Problemy rozvytku biznesu na malykh pidpriemstvakh v Ukraini [Problems of business development in small enterprises in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Journal of Transport Economics and Industry*, 28, 185–189 [in Ukrainian].

М. А. Коваленко,
аспірантка кафедри статистики,
Національна академія статистики, учета и аудита

Прогнозирование влияния развития малого бизнеса на ВВП Украины

В статье освещены проблемы развития малого бизнеса в Украине. Проанализирована доля малого бизнеса в ВВП страны. Спрогнозирован вклад малого бизнеса в валовой продукт страны. Показано, что наиболее точной расчетной моделью является полиномиальная. Оценены возможности развития малого бизнеса в Украине и внесены предложения в его поддержку.

Ключевые слова: *малый бизнес, предпринимательство, доля малого бизнеса в ВВП, структура ВВП по категориям дохода, первичные доходы, прогнозирование.*

М. А. Kovalenko,
Postgraduate student,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Forecasting Effects of Expansion of Small Business for GDP

Problems of small business performance in Ukraine are discussed. The share of small business in the Ukrainian GDP is analyzed. It is emphasized that Ukraine has strong capacities to develop small business sector and turn it to highly effective and export oriented economic sector.

Small business constitutes an integral component of the market economy, capable for flexibility, for mobilization of financial and production resources, for creating new jobs and economically sufficient and sustainable medium class of the population.

Small business has to become the backbone of the Ukrainian economy. Small business entities are full-fledged structural components of the economy, as they are capable to increase employment, use resources in a cost-effective way, eliminate disproportions at selected market segments, enhance competition, intensify innovation and promote economic growth in the country.

Small and medium business makes the basis of developed economies today. Its share in GDP in many European countries is higher than 50% (70% in Italy, 60% in Germany, 52% in France); in neighboring Poland this share is 47%, whereas in post-soviet Russia and Belarus it is 22% and 23% respectively. Because the estimated share of small business in the Ukrainian GDP varies from 11% to 15%, with the average about 13%, by contribution of small business in GDP Ukraine has bottom positions in the European rating (according to Eurostat data). This situation can be changed by improving business climate, which can also reduce unemployment.

The structure of small business share in GDP is defined by income approach. It is shown that employees' wages, production and import taxes, and gross profit, mixed income had upward tendency in 2010–2015. Small business contribution in the national GDP is forecasted. It is proved that the most accurate computation model is polynomial one, where the regression line is presented as quadratic function. This method enables for highly accurate accounting of the previous growth rate dynamics. The capabilities for small business expansion are assessed and propositions on its support are given.

Keywords: *small business, entrepreneurship, share of small business in GDP, structure of GDP by income category, primary incomes, forecasting.*

Бібліографічний опис для цитування:

Коваленко М. А. Прогнозування впливу розвитку малого бізнесу на ВВП України / М. А. Коваленко // Статистика України. – 2016. – № 2. – С. 21–26.